

تغییر و تحولات بازار جهانی نفت پس از شیوع کرونا

یاسر سلیمانی^۱

چکیده

هم‌اکنون تقاضای جهانی نفت پس از پشت سر گذاشتن شوک شدید همه‌گیری کرونا ترمیم شده و به روند بلندمدت خود بازگشته است. احتمال شیوع سویه‌های جدید این همه‌گیری، بازار نفت را با تهدید مواجه می‌سازد، اما به نظر می‌رسد بازار نفت تا حد زیادی به همزیستی با کرونا عادت کرده است. در ترسیم چشم‌انداز آتی بازار جهانی نفت، (۱) تولید نفت شیل در آمریکا، (۲) ظرفیت رشد تولید و صادرات نفت خام عراق، (۳) سیاست‌گذاری کشورها در راستای تأمین الزامات پدیده گذار انرژی، (۴) بازگشت ونزوئلا به بازار نفت با تکیه بر رشد تولید نفت سنگین در بلندمدت و (۵) احتمال بازگشت تولید و صادرات نفت ایران به بازار از جمله مهم‌ترین نیروهای محرک و بازی‌گردان چشم‌انداز آتی بازار جهانی نفت به شمار می‌روند. در این بین، نبود قطعیت درباره امکان رفع تحریم‌های نفتی و زمان آن نسبت به دیگر عوامل فوق بیشتر است. در راستای ارتقای امنیت انرژی و امنیت اقتصادی کشورمان، راهبردهای (۱) حفظ مهم‌ترین مشتری نفتی کشور (چین) در هر دو سناریوی رفع و عدم رفع تحریم‌ها، (۲) کاربست دیپلماسی فعال انرژی برای بازیابی بازارهای هدف با رفع احتمالی تحریم‌های نفتی، (۳) وابسته نکردن فعالیت‌های اقتصادی به حصول توافق به دلیل هزینه‌های فراوان معلق نگهداشتن اقتصاد و (۴) جهت‌دهی به سیاست‌های اقتصادی در راستای متنوع‌سازی بیشتر اقتصاد و کاهش وابستگی درآمدهای دولت به نفت، پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: بازار نفت، کرونا، چشم‌انداز، بازیگران انرژی.

مقدمه

جهان، تقاضای جهانی نفت ترمیم شده که با توجه به پایبندی کشورهای تولیدکننده عمده نفت (موسوم به اوپک پلاس) به کاهش تولید نفت، قیمت جهانی نفت نیز با افزایش عمده‌ای همراه شده است.

هم‌اکنون قیمت جهانی نفت از سطوح پیش از شیوع همه‌گیری کرونا نیز فراتر رفته است. این در حالی است که احتمال شیوع سویه‌های جدید از ویروس کرونا در جهان، افزایش تولید نفت آمریکا و عراق و احتمال بازگشت نفت ایران به بازار جهانی نفت از جمله عوامل تضعیف‌کننده قیمت جهانی نفت

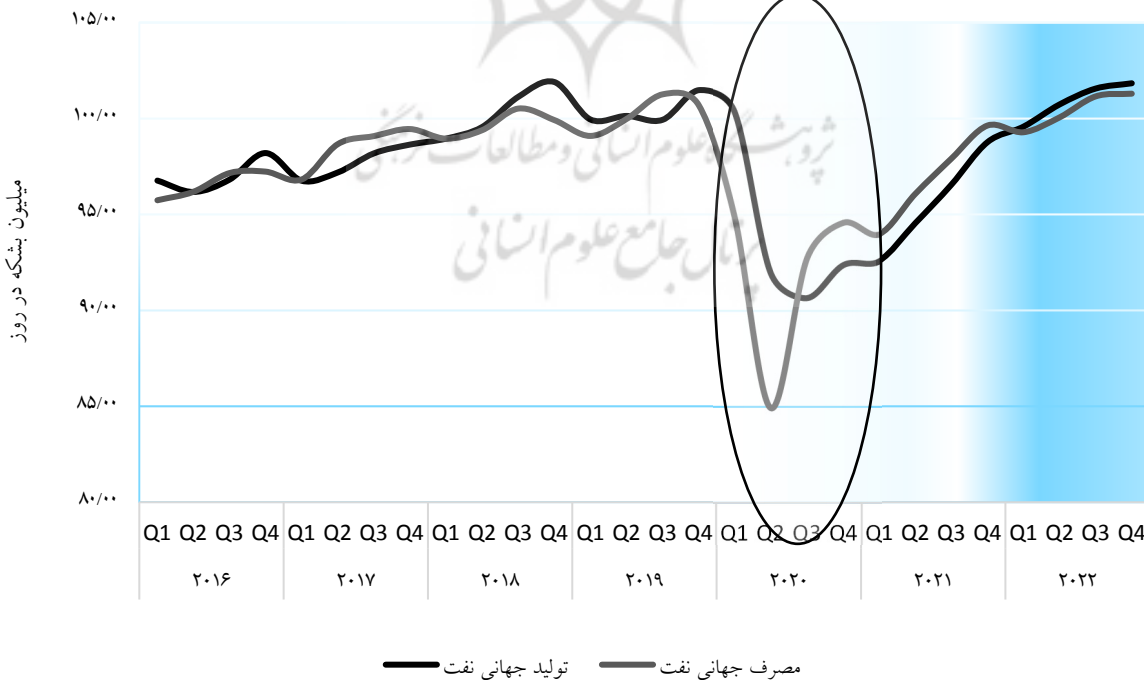
سال ۲۰۲۱ در حالی به انتهای رسید که بازار جهانی نفت در آن، تحت تأثیر همه‌گیری کرونا و محدودیت‌های تردد و حمل‌ونقل، با فرازونشیب‌های فراوانی بود. با شیوع گسترده ویروس کرونا در جهان که در ابتدای سال ۲۰۲۰ آغاز شد و در سال ۲۰۲۱ نیز فعالیت‌های اقتصادی را متأثر ساخت، یکی از بازارهایی که تأثیر زیادی از شیوع این ویروس داشت، بازار نفت است. با کنترل نسبی شیوع ویروس کرونا و با بازگشایی کسب‌وکارها در نقاط مختلف

۱- تحولات جهانی نفت تحت تأثیر همه‌گیری کرونا

روند تغییرات تولید و مصرف جهانی نفت تحت تأثیر همه‌گیری کرونا، در نمودار شماره ۱ مشاهده می‌شود. براین اساس، بیشترین و شدیدترین کاهش تولید و مصرف نفت طی سال‌های اخیر، مربوط به دو فصل اول سال ۲۰۲۰ بوده است که به دلیل شیوع کرونا و محدودیت‌های تردد در کشورهای مصرف‌کننده انرژی، تقاضای جهانی نفت و به تبع آن، تولید نفت با کاهش شدید مواجه شد. پس از شوک اولیه و شدید همه‌گیری کرونا بر تولید و مصرف جهانی نفت در حدود سه فصل، بازار جهانی نفت به مسیر بلندمدت خود بازگشته است.

در سال پیش رو قلمداد می‌شود. بررسی و ارزیابی روند آتی قیمت جهانی نفت برای کشورمان نیز از اهمیت خاصی برخوردار است. با توجه به اینکه همچنان درآمدهای نفتی از جمله درآمدهای اصلی دولت در اقتصاد ایران به شمار می‌رود، درک پدیده‌های بازار جهانی نفت و رصد تحولات این بازار کلیدی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار خواهد بود. با عنایت به توضیحات فوق، در این تحقیق پس از تبیین مقدمه، در بخش دوم به بررسی و تبیین تحولات جهانی نفت تحت تأثیر همه‌گیری کرونا پرداخته می‌شود. بخش سوم به بررسی نقش نیروهای محرک و بازی‌گردان فعال در چشم‌انداز بازار جهانی نفت اختصاص دارد. بخش چهارم به ملاحظات امنیت انرژی می‌پردازد و بخش پنجم به جمع‌بندی و ارائه راهکار اختصاص دارد.

نمودار ۱- روند تغییرات تولید و مصرف جهانی نفت تحت تأثیر همه‌گیری کرونا

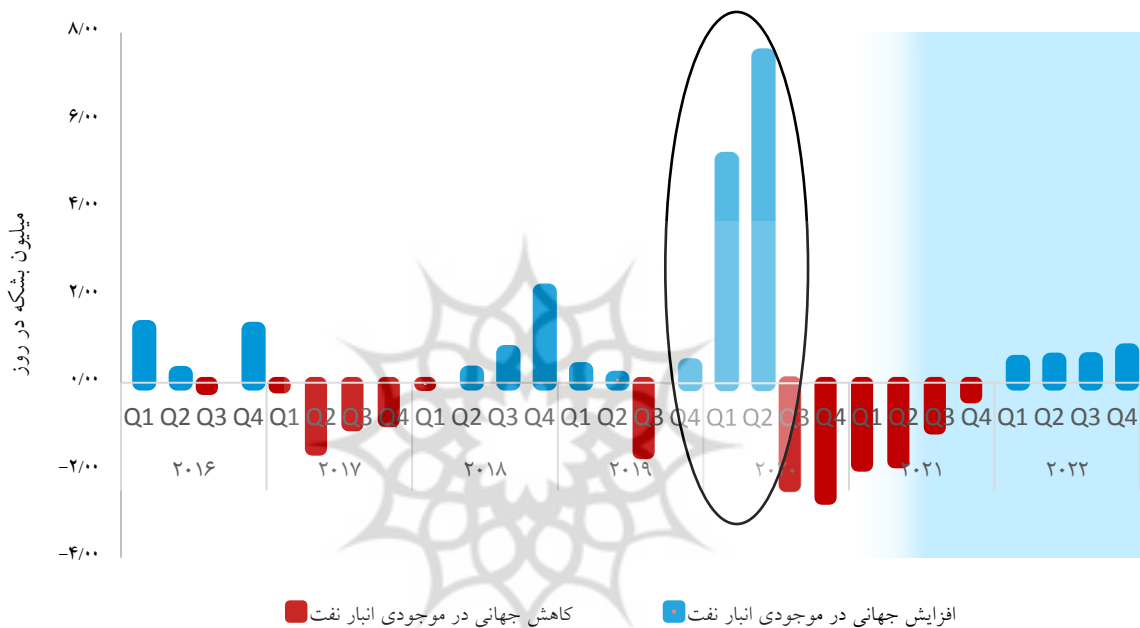

مأخذ: Energy Information Administration (EIA), December, 2021.

می‌کشد. بیشترین اثرگذاری همه‌گیری کرونا در دو فصل اول سال ۲۰۲۰ بوده که باعث شده است، افزایش در موجودی انبارهای نفتی به حداکثر خود طی سال‌های اخیر برسد.

روند تغییرات موجودی انبار نفت تحت تأثیر همه‌گیری کرونا، در نمودار شماره ۲ مشاهده می‌شود. این روند نیز اثرگذاری شدید همه‌گیری کرونا را در سه فصل اول ۲۰۲۰ به خوبی به تصویر

نمودار ۲- روند تغییرات موجودی انبار نفت تحت تأثیر همه‌گیری کرونا

مأخذ: Energy Information Administration (EIA), December, 2021

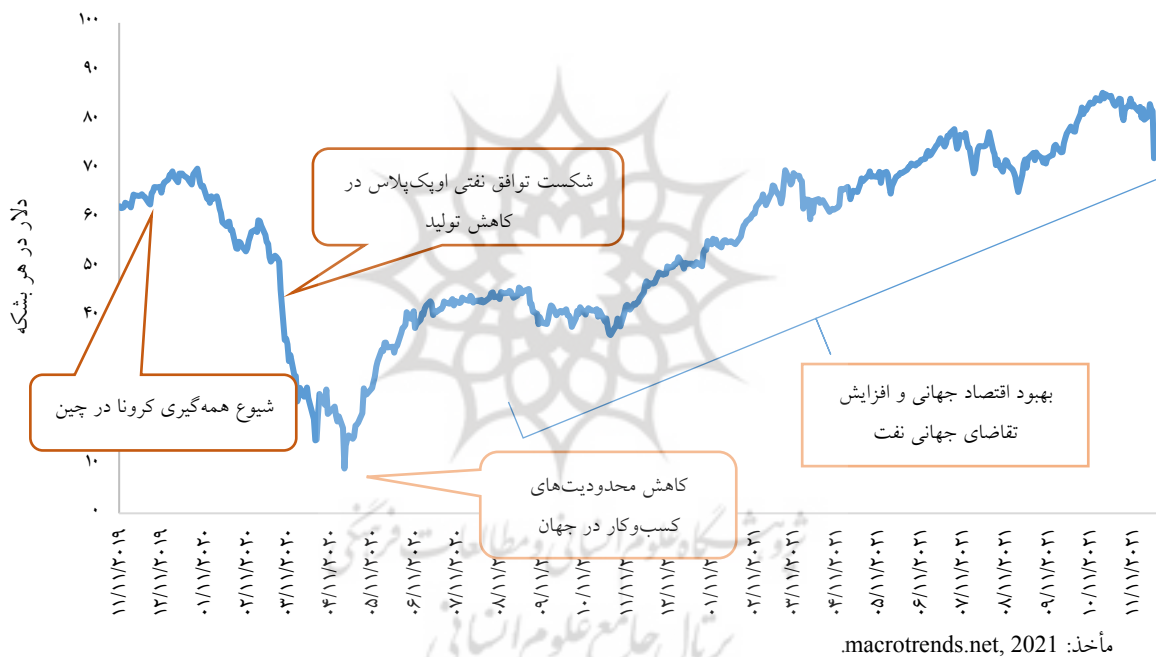
دوره‌ای (هرچند کوتاه‌مدت)، به دنبال افزایش شدید انبارداری نفت، به شدت کاهش پیدا کند. در واقع، هزینه‌های بالای انبارداری موجب شد که قیمت فروش نفت از هزینه‌های انبارداری نفت کمتر شود. در ادامه و با تخلیه شوک شدید همه‌گیری کرونا بر بازار جهانی نفت و افزایش نسبی تقاضای نفت، به‌ویژه در شرق آسیا، و سیاست‌های کاهش تولید در اوپک پلاس، قیمت نفت از حداقل خود فاصله گرفت و به تدریج بازار جهانی نفت ترمیم شد.

در سال ۲۰۲۰، با شیوع گسترده ویروس کرونا در جهان و با کاهش شدید فعالیت‌های اقتصادی در کشورهای مختلف، بازار نفت یکی از بازارهایی بود که بیشترین تأثیر را از شیوع این ویروس داشته است. با شیوع گسترده بیماری کرونا و کاهش شدید تقاضای جهانی نفت، قیمت نفت در بازارهای جهانی به کف قیمت‌ها در دو دهه اخیر نزدیک شد. این افزایش ناگهانی مازاد عرضه نفت و افزایش قیمت‌های بدون مشتری، موجب شد که قیمت جهانی نفت در

اقتصاد جهانی، مهم‌ترین دلیل افزایش شایان توجه نفت خام باشد (نمودار شماره ۳). کمبود سرمایه‌گذاری مهم‌ترین عاملی است که برخی تحلیلگران را روی قیمت‌های بالای نفت برای بلندمدت مصر کرده است. آن‌ها اکنون با اصلاح صعودی پیش‌بینی‌های خود، متوسط قیمتی بالای ۸۰ و ۸۵ دلار را برای یکی دو سال آینده برآورد می‌کنند.

هم‌اکنون با افزایش تقاضای جهانی نفت، قیمت نفت در کانال ۷۰ دلار در هر بشکه قرار دارد. در آخرین به‌روزرسانی از قیمت نفت خام برنت، این میزان به ۷۲/۳۷ دلار در هر بشکه در نوامبر ۲۰۲۱ رسیده است که از سطوح پیش از شروع همه‌گیری کرونا نیز فراتر رفته است. به نظر می‌رسد، افزایش تقاضای جهانی نفت به دنبال بهبود فعالیت‌های

نمودار ۳- روند قیمت جهانی نفت خام (برنت) و تأثیرپذیری آن از همه‌گیری ویروس کرونا

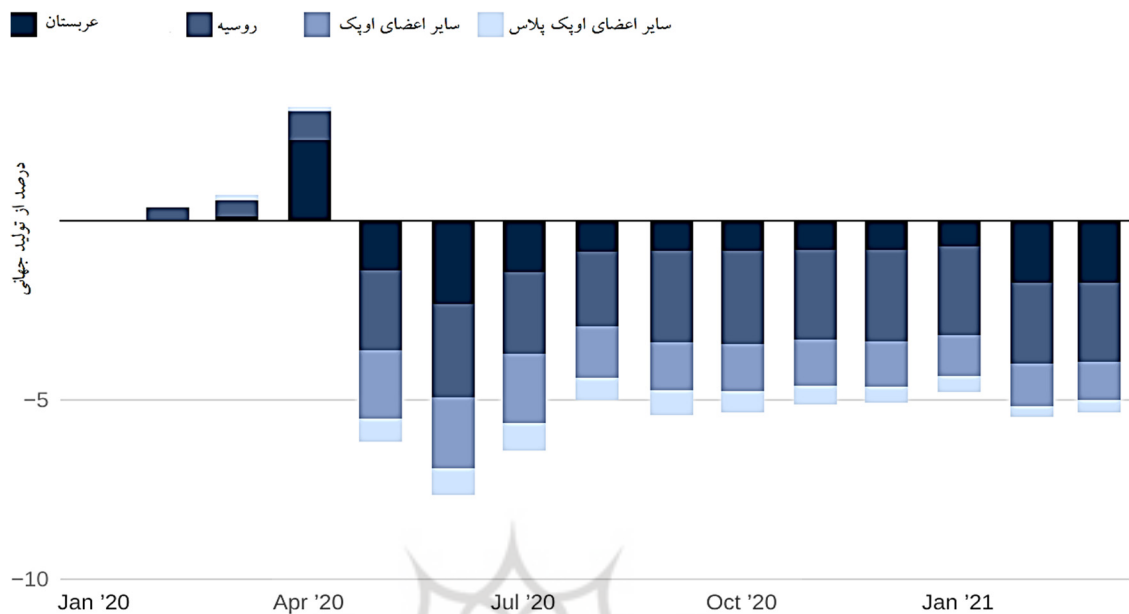

همان‌طور که در نمودار شماره ۴ مشاهده می‌شود، کشورهای عضو اوپک و اوپک پلاس، به‌طور میانگین، حدود ۵ درصد از تولید جهانی نفت را طی دوره همه‌گیری کرونا کاهش داده‌اند. این کاهش در ابتدای دوره همه‌گیری کرونا، حدود ۷ درصد از تولید جهانی نیز بوده است که به تدریج بخشی از محدودیت‌های تولید خود را کاهش داده‌اند.

با توجه به نزدیک بودن خصوصیات نفت عراق به ایران، افزایش تولید نفت در این کشور، بازارهای هدف ایران را با چالش مواجه می‌کند.

نمودار ۴- روند کاهش تولید نفت در اوپک و اوپک پلاس

مأخذ: IEA, OPEC, 2021

۲- نیروهای محرک و بازی‌گردان فعال در چشم‌انداز بازار جهانی نفت

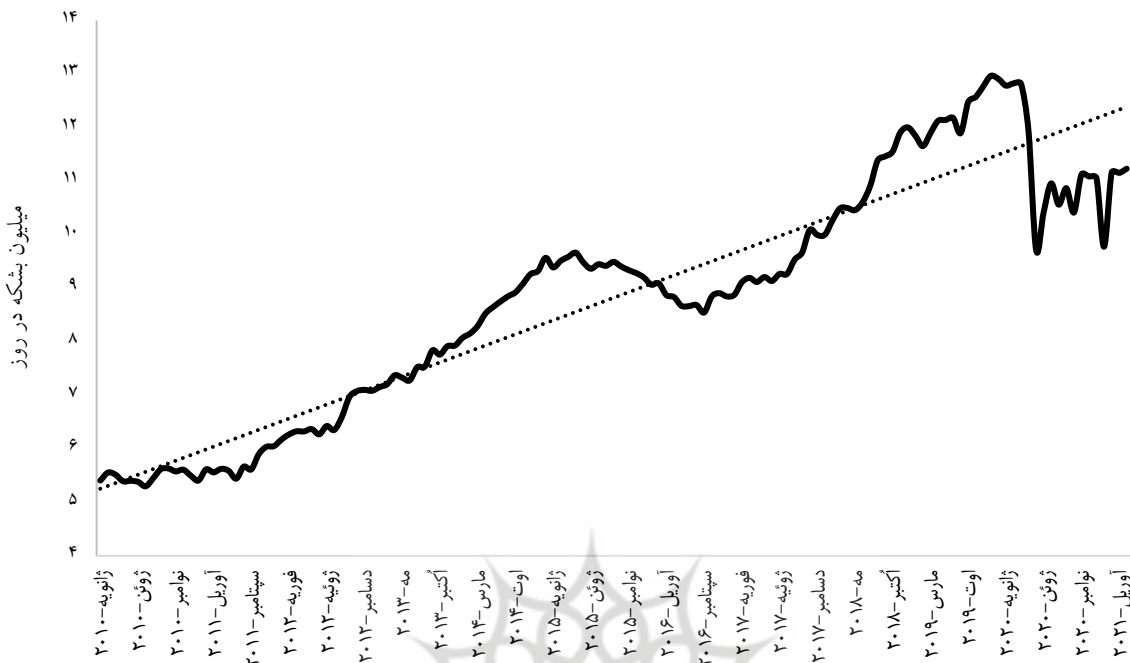
در ترسیم چشم‌انداز بازار جهانی نفت، توجه به نیروهای محرک و بازی‌گردان فعال این بازار ضروری است. در این تحقیق، تولید نفت شیل در آمریکا، ظرفیت رشد تولید و صادرات نفت خام عراق، سیاست‌گذاری کشورها در راستای تأمین الزامات پدیده گذار انرژی و بازگشت تولید و صادرات نفت ایران به بازار از جمله مهم‌ترین نیروهای محرک و بازی‌گردان چشم‌انداز آتی بازار جهانی نفت به شمار می‌روند. در ادامه، به تبیین هریک از عوامل یادشده پرداخته می‌شود.

- تولید نفت شیل در آمریکا

تولید منعطف نسبت به تغییرات قیمت نفت شیل آمریکا یکی از تهدیدهای چند سال اخیر تداوم روند افزایشی قیمت جهانی نفت به شمار می‌رود. ایالات

متحدہ آمریکا به یمن انقلاب فناورانه شیل توانسته است طی دهه اخیر به یکی از بازیگران اصلی تولیدکننده نفت خام و گاز طبیعی تبدیل شود. همان‌طور که در نمودار شماره ۵ مشاهده می‌شود، از سال ۲۰۱۰ به بعد، روند تولید نفت خام و گاز طبیعی این کشور با روند صعودی شایان توجهی همراه بوده که محرک اصلی آن، افزایش تولید نفت شیل در این کشور بوده است. با توجه به قدرت واکنش سریع‌تری که تولیدکنندگان نفت شیل نسبت به قیمت نفت دارند، با افزایش قیمت نفت، تولید نفت از مناطق تولیدکننده نفت شیل با افزایش همراه می‌شود. پس از احیای بازار جهانی نفت پس از همه‌گیری کرونا، هم‌اکنون آمریکا با تولید ۱۱/۲ میلیون بشکه نفت خام در روز، در ژانویه ۲۰۲۱، بزرگ‌ترین تولیدکننده گاز طبیعی و نفت خام در جهان به شمار می‌رود.

نمودار ۵- روند تولید نفت ایالات متحده آمریکا

مأخذ: EIA, 2021.

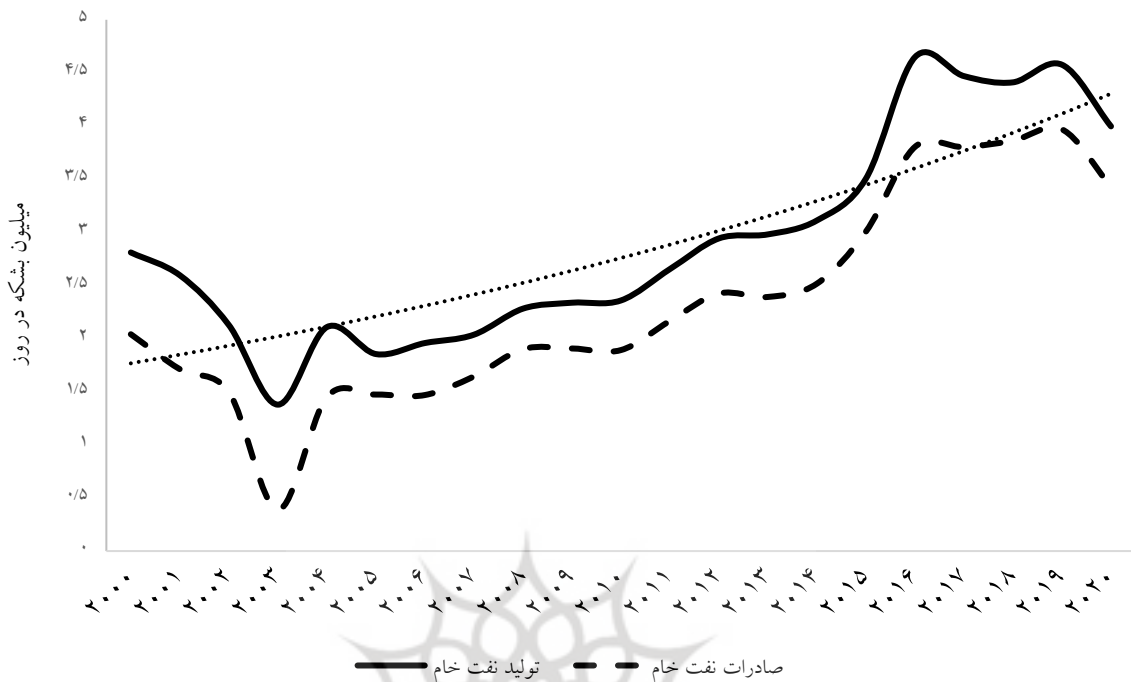
بوده است. با توجه به نزدیک بودن خصوصیات نفت عراق به ایران، افزایش تولید نفت در این کشور، بازارهای هدف ایران را با چالش مواجه می‌کند. پیش‌بینی بلندمدت از تولید نفت عراق نشان می‌دهد، تولید نفت عراق ظرفیت افزایش به ۸ میلیون بشکه در روز را تا سال ۲۰۲۷ دارد.

هم‌اکنون قیمت جهانی نفت از سطوح پیش از شیوع همه‌گیری کرونا نیز فراتر رفته است. این در حالی است که احتمال شیوع سویه‌های جدید از ویروس کرونا در جهان، افزایش تولید نفت آمریکا و عراق و احتمال بازگشت نفت ایران به بازار جهانی نفت از جمله عوامل تضعیف‌کننده قیمت جهانی نفت در سال پیش رو قلمداد می‌شود.

– ظرفیت رشد تولید و صادرات نفت خام عراق، به‌ویژه نفت سنگین، از میادین مشترک غرب کارون عراق در بین تحلیلگران انرژی یکی از کشورهای با ظرفیت بالای عرضه نفت به شمار می‌رود. وقوع جنگ در اوایل دهه ۲۰۰۰ و نیز ظهور پدیده داعش در سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۷، مانع افزایش متناسب با ظرفیت تولید نفت این کشور شده است. با کنترل نفوذ داعش در منطقه، تولید نفت کشور عراق با روند افزایشی همراه بوده است. در سال ۲۰۲۰، تولید و صادرات نفت خام عراق به ترتیب با ۳/۹۹ و ۳/۴۲ میلیون بشکه در روز بوده است که نسبت به تولید و صادرات سال ۲۰۰۰ این کشور، به ترتیب ۶۰ و ۹۴ درصد رشد نشان می‌دهد. بخش عمده‌ای از این افزایش تولید و صادرات، به‌ویژه در چند سال اخیر، به دلیل بهره‌برداری از میادین مشترک غرب کارون

نمودار ۶- روند افزایشی تولید و صادرات نفت عراق

مأخذ: OPEC, 2021.

سیاست گذاری کشورها در راستای پدیده گذار انرژی

گذار انرژی^۱ مترادف با انتقال از سیستم‌های مصرف و تولید انرژی فعلی که عمدتاً مبتنی بر منابع انرژی تجدیدناپذیر مانند نفت، گاز طبیعی و زغال سنگ است، به سمت ترکیبات کارآمد و کم‌کربن‌تر انرژی معرفی شده است. در این راستا، نفوذ فزاینده انرژی تجدیدپذیر در سبد انرژی جهان، روی آوردن به برق و تجهیزات برقی و همچنین، بهبود در ذخیره انرژی، مهم‌ترین محرک گذار انرژی شمرده می‌شود؛ پدیده‌ای که آغاز شده است و در آینده نیز ادامه خواهد داشت. پیامد این پدیده، کاهش مصرف انرژی‌های فسیلی است که درآمدهای ارزی

کشورهای صادرکننده انرژی‌های فسیلی از جمله ایران را با اختلال مواجه می‌سازد. بر اساس آمار، در سال ۲۰۱۸، رتبه ایران در شاخص گذار انرژی در بین ۱۱۵ کشور جهان، ۱۰۱ بوده است. ایران با این رتبه در بین ۱۴ کشور منطقه غرب آسیا و شمال آفریقا، رتبه ۱۳ را به خود اختصاص داده است.

بازگشت ونزوئلا به بازار نفت با تکیه بر رشد تولید نفت سنگین در بلندمدت

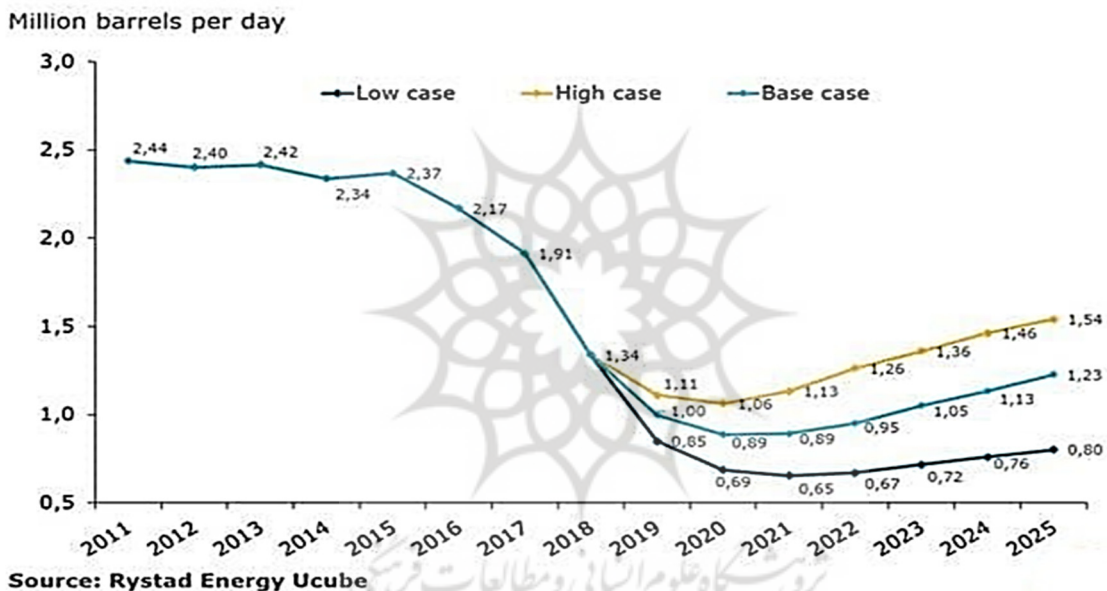
کشور ونزوئلا با احتساب ذخایر نفت سنگین، بیشترین ذخایر نفتی را در جهان داراست. با وجود این، تولید نفت این کشور در سال‌های اخیر، به دنبال تحریم‌های آمریکا، اعتصابات صنعت نفت و مشکلات عدیده اقتصادی این کشور، با کاهش

1. Energy Transition

است. با توجه به اینکه بخش عمده‌ای از نفت تولیدی این کشور، نفت سنگین است، می‌تواند رقیب نفت سنگین ایران در بازار جهانی باشد. لازم به ذکر است، ونزوئلا امیدوار است دولت بایدن رویکرد منعطف‌تری را در تعامل با این کشور و تحریم‌های نفتی فعلی دنبال کند.

شدیدی مواجه شده است. با توجه به ناپایمانی موجود در روند آتی تولید نفت این کشور، ریزستانرژری در سه سناریوی مبنا، بالا و پایین، پیش‌بینی کرده است که تولید نفت ونزوئلا در سال ۲۰۲۵، بین ۰/۸ تا ۱/۵۴ میلیون بشکه در روز، بسته به رفع یا عدم رفع تحریم‌های نفتی موجود، متغیر

نمودار ۷- سناریوهای مختلف تولید نفت ونزوئلا

بازگشت تولید و صادرات نفت ایران به بازار خارج و ۶۵ تا ۷۵ میلیون بشکه در ذخیره‌سازی‌های شناور منتشر کرده‌اند. از سوی دیگر، با آنکه در برنامه سهمیه‌بندی اوپک‌پلاس، ایران مستثنا شده است، اما بازگشت نفت ایران، معادلات موجود در بین اعضای اوپک‌پلاس و تأثیرگذاری سیستم سهمیه‌بندی در قالب این قرارداد را کاهش می‌دهد. واقعیت این است که با وجود همه این گمانه‌زنی‌ها، حتی اگر فرض کنیم که مذاکرات وین به نتیجه برسد، بازگشت نفت ایران به بازارهای جهانی با چندین ابهام جدی مواجه است.

احتمال بازگشت نفت ایران به بازار جهانی، با نبود قطعیت فراوانی همراه است. افزایش تولید و صادرات و به‌کارگیری نفت‌های ذخیره‌شده در مخازن، در خشکی و دریا‌های ایران از جمله مواردی که است با رفع احتمالی تحریم‌های نفتی، عرضه نفت به بازارهای جهانی را افزایش می‌دهد. داده‌های آماری دقیقی درباره میزان ذخیره‌سازی‌های نفتی ایران وجود ندارد. برخی منابع، اخباری مبنی بر وجود ۵۴ میلیون بشکه در تأسیسات ذخیره‌سازی خشکی در داخل و

تحریم‌ها همراه دوره زمانی اجرایی شدن آن ارائه شده است. این پیش‌بینی‌ها از ۲۰۰ هزار بشکه تا ۱/۲ میلیون بشکه، با توجه به دوره زمانی سال ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲، متفاوت است. با وجود این، برخی دیگر از تحلیلگران، رفع تحریم‌های نفتی ایران را دشوار تلقی می‌کنند.

مدت زمانی که مذاکرات طول می‌کشد، با توجه به شرایط بازارهای نفت، تعیین‌کننده است. بدعهدی آمریکا در برجام و خروج یک‌جانبه از این توافق نیز احتمال زمان‌بر بودن مذاکرات فعلی را تقویت می‌کند. در جدول شماره ۱، پیش‌بینی نهادهای بین‌المللی از صادرات نفت ایران پس از لغو احتمالی

جدول ۱- پیش‌بینی نهادهای بین‌المللی از صادرات نفت ایران پس از لغو احتمالی تحریم‌ها

دوره زمانی	صادرات نفت پس از لغو تحریم‌ها	نهاد پیش‌بینی‌کننده
در طول سال ۲۰۲۱	۰/۵ تا ۱ میلیون بشکه در روز	اف‌جی‌ای (FGE)
نیمه دوم سال ۲۰۲۱ در طول سال ۲۰۲۲	۰/۲ میلیون بشکه در روز ۱ میلیون بشکه در روز	گلدمن ساکس (Goldman Sachs)
سال ۲۰۲۱ در طول سال ۲۰۲۲	۱ تا ۱/۲ میلیون بشکه در روز ۱ میلیون بشکه مازاد در روز	جی‌پی مورگان (JP Morgan)
در طول سال ۲۰۲۱ ...	۰/۵ تا ۱ میلیون بشکه در روز بازگشت کامل به صادرات ۱ میلیون بشکه در روز	امیو اف‌جی بانک (MUFG Bank)
نیمه دوم سال ۲۰۲۱	۱ میلیون بشکه در روز	آر بی سی (RBC)

منبع: بلومبرگ، ۲۰۲۱

است: «رفع تحریم‌های نفتی ایران اولویت آمریکا نیست؛ مگر آنکه شرایط به‌گونه‌ای تغییر کند که بازار، خود خواهان نفت بیشتر از سوی ایران باشد». خاطرنشان می‌شود، همان‌طور که در نمودار شماره ۸ نیز مشاهده می‌شود، طی چند ماه اخیر و به دنبال کاهش شیوع کرونا در جهان و تغییر دولت در آمریکا، تولید و فروش نفت ایران اندک‌اندک در حال افزایش است.

باید خاطرنشان کرد، تجربه کشورمان در دوره اجرایی شدن برجام، نشان داده است که وزارت نفت در بازیابی بازارهای هدف ازدست‌رفته، مشکل چندانی نخواهد داشت؛ هرچند در دوره فعلی، ضعف سمت تقاضای نفت، به دلیل ادامه‌دار بودن همه‌گیری کرونا، یافتن (به تعبیر دقیق‌تر، بازیابی) مشتریان نفتی را نسبت به دوره برجام دشوارتر کرده است. بلومبرگ طی گزارشی عنوان کرده است که برخی از تجار عمده نفتی هنوز شک دارند که واشینگتن در زمانی که ویروس کرونا تقاضای نفت را تحت فشار قرار داده است، متمایل به رفع تحریم‌های نفتی شایان توجه برای تهران باشد. مایک مولر، رئیس بازوی آسیایی شرکت ویتول، بزرگ‌ترین تاجر مستقل نفت در جهان، عنوان کرده

کمبود سرمایه‌گذاری مهم‌ترین عاملی است که برخی تحلیلگران را روی قیمت‌های بالای نفت برای بلندمدت مصر کرده است.

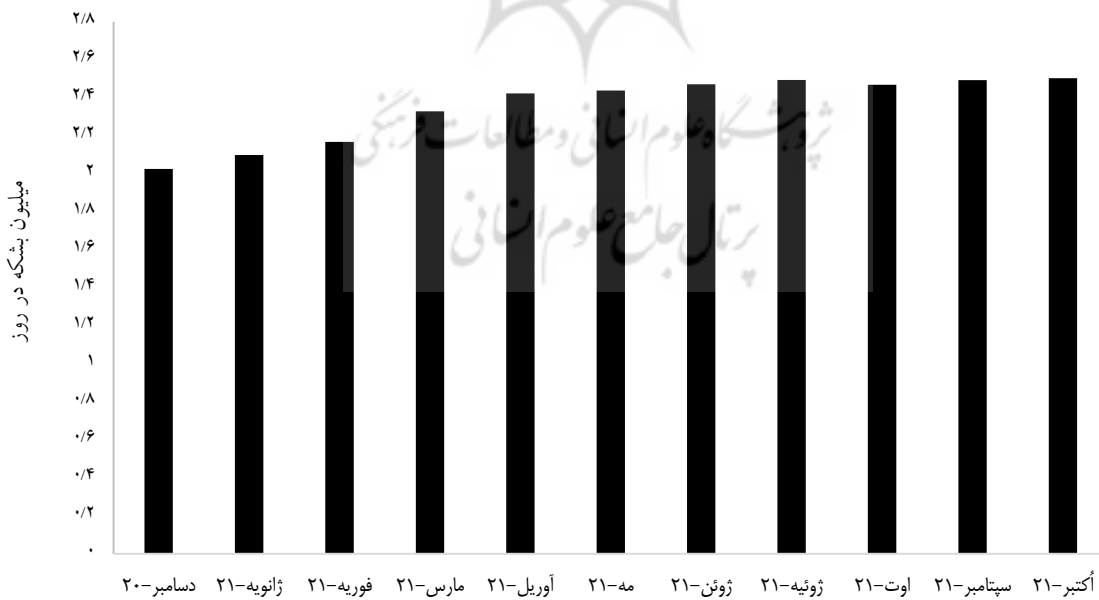
نمودار ۸- روند تولید نفت خام ایران

دولت بایدن در آمریکا، به نظر می‌رسد، روند صادرات نفت خام چین از ایران شدت گرفته باشد. داده‌های سایت تانکر ترکر^۱ نشان می‌دهد، در نیمه نخست سال ۲۰۲۱، ایران حدود ۶۰۰ تا ۸۰۰ هزار بشکه در روز، به‌طور عمده به مقصد چین، نفت صادر کرده است.

در حال حاضر، میزان صادرات نفت ایران حدود ۶۰۰ تا ۷۰۰ هزار بشکه در روز است. همچنین، بر اساس گزارش سازمان اوپک، نفت صادراتی ایران در سال جاری میلادی، حدود ۶۰ دلار به‌ازای هر بشکه، به خریداران آن فروخته شده است. با روی کار آمدن

نمودار ۹- روند صادرات نفت خام و میعانات گازی ایران

منبع: بلومبرگ، ۲۰۲۲

1. Tanker Tracker

۳- ملاحظات امنیت اقتصادی

جهان باقی می‌ماند، سهم آن به تدریج کاهش می‌یابد. براین اساس می‌توان گفت توسعه هرچه سریع‌تر میادین نفت و گاز (به‌ویژه میادین مشترک) و استفاده از منافع آن در شرایط فعلی با هدف توسعه زیرساخت‌های اقتصادی کشور، الزام استراتژیکی است که باید در دستور کار دولتمردان جدید قرار گیرد. بی‌توجهی به اتخاذ این تصمیم استراتژیک، به‌ویژه با تغییر پارادایمی که در راستای گذار انرژی در کاهش استفاده از انرژی‌های فسیلی شکل گرفته است، امنیت انرژی کشورمان را با تهدید جدی مواجه خواهد کرد.

جمع‌بندی و ارائه راهکار

بازار نفت در سال ۲۰۲۱، همچنان با پیامدهای اقتصادی همه‌گیری کرونا درگیر است؛ هرچند که این بازار تا حد زیادی به همزیستی با همه‌گیری کرونا عادت کرده و وارد دوره احیای تقاضا شده است. درحالی‌که کشورمان همچنان درگیر مذاکرات برای رفع تحریم‌های نفتی است، بازار جهانی نفت با ظهور بازیگردانان تازه، وارد دوران جدیدی از تحولات شده که شایسته است تدابیر لازم برای مواجهه اصولی با آنها صورت گیرد. در خاتمه این تحقیق، برخی از مهم‌ترین راهکارهای عملی برای ارتقای امنیت انرژی و درنهایت، امنیت اقتصادی کشورمان ارائه می‌شود.

- حفظ مهم‌ترین مشتری نفتی کشور (چین) در هر دو سناریوی رفع و عدم رفع تحریم‌ها: چین مهم‌ترین مشتری نفتی کشورمان در دوران تحریم بوده که حفظ بازار نفتی این شریک راهبردی، تحت شرایط رفع یا عدم رفع تحریم‌های نفتی، ضروری است. هم‌اکنون دو کشور عربستان و روسیه، فروش نفت خود به چین را

افزایش رقابت بین تولیدکنندگان برای دسترسی به بازارهای جدید و باثبات در شرایطی که تصویری که نهاد‌های معتبر درباره آینده تقاضای سوخت‌های فسیلی، به‌ویژه زغال‌سنگ و نفت ارائه می‌دهند، چندان دلگرم‌کننده نیست. درحالی‌که دیگر کشورهای تولیدکننده نفت در حال تلاش برای افزایش تولید، صادرات نفت، متنوع کردن اقتصاد و کاهش وابستگی به درآمدهای نفتی در مدت زمان باقی‌مانده تا رسیدن به نقطه پیک تقاضا هستند و درعین‌حال، با سرمایه‌گذاری‌های گسترده و به‌کارگیری شرکت‌های پیشرو در زمینه انرژی‌های تجدیدپذیر در حوزه انرژی خورشیدی و باد و تولید هیدروژن سبز و آبی، به استقبال گذار انرژی می‌روند، ایران برای رفع تحریم‌ها علیه صنعت نفت خود تلاش می‌کند و هر روز که می‌گذرد، از گردونه رقابت در بازار انرژی عقب می‌ماند. بازگشت نفت ایران به بازارهای جهانی به غیر از آنکه به دیپلماسی فعال انرژی نیاز دارد، به برنامه‌ریزی استراتژیک برای قیمت‌گذاری، بازاریابی و فروش نیاز دارد. الگوهای بازاریابی نفت ایران نیاز به بازنگری جدی با توجه به مقتضیات جدید بازارهای نفت دارد. گفتمان زیست‌محیطی رایج در سال‌های اخیر که گذار آرام از انرژی‌های فسیلی به انرژی‌های تجدیدپذیر را به همراه دارد، معادلات قدرت در بازارهای انرژی را بر هم زده و موجب شده است تا بازیگران جدیدی وارد عرصه رقابت شوند. در این شرایط، زمان زیادی برای استفاده از انرژی‌های فسیلی وجود ندارد. با آنکه بر اساس برآوردهای صورت‌گرفته، نفت تا سال ۲۰۵۰ در سبد تقاضای انرژی

- جهت‌دهی به سیاست‌های اقتصادی در راستای متنوع‌سازی بیشتر اقتصاد و کاهش وابستگی دولت به درآمدهای نفت: یکی از الزامات کشورهای صادرکننده نفت برای کاهش آسیب‌پذیری از گذار انرژی، متنوع‌سازی اقتصاد و منبع درآمد است. نظر به سیکلی بودن تحریم‌های نفتی علیه ایران، موقتی بودن بازار نفت، برق و گاز عراق، کشف ذخایر گازی از سوی ترکیه به‌عنوان یکی از مشتریان اصلی صادرات گاز ایران و قطعی بودن روی دادن پدیده گذار انرژی در آینده‌ای نه‌چندان دور، لزوم متنوع‌سازی درآمدهای دولت و کاهش وابستگی آن به درآمدهای برون‌زای نفت و گاز، بیش‌ازپیش ضروری است. باین‌حال، دستیابی به تنوع اقتصادی چندان ساده نیست؛ زیرا این موضوع مستلزم تغییرات گسترده در اقتصاد و پیامدهای آن بر رفاه مردم و توزیع درآمد ملی اثرگذار است. برای مثال، باید اصلاحات مالیاتی گسترده‌ای در دستور کار قرار گیرد که با توجه به ساختارهای سیاسی موجود در کشورهای نفتی، این اصلاحات پیچیده است. از این‌رو نباید انتظار تحول وسیع و سریع را در اقتصاد داشت، بلکه باید با اصلاحات تدریجی و در مقیاس کوچک، زمینه را برای تنوع بیشتر اقتصاد فراهم کرد؛ ضمن اینکه کوچک شدن اندازه دولت در اقتصاد نیز هزینه‌های دولت را کاهش می‌دهد و به ثبات بیشتر کمک می‌کند.

منابع

- بلومبرگ، ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲
- Enerdata (2021). <https://www.enerdata.net/research/>.
- OPEC (2021). https://www.opec.org/opec_web/en/publications/338.htm.
- Rystad Energy (2021). <https://www.rystadenergy.com/>.

به میزان زیادی افزایش داده‌اند. بنابراین، لازم است تا وزارتین (وزارت‌های نفت و امور خارجه) با دیپلماسی فعالانه در عرصه انرژی، شریان اصلی فروش نفت کشورمان را طی دوره تحریم و نیز در سناریوی رفع احتمالی تحریم‌ها، فعال نگه دارند.

- دیپلماسی فعال انرژی برای بازیابی بازارهای هدف با رفع احتمالی تحریم‌های نفتی: با تغییر دولت در ایالات متحده و روی کار آمدن دولت بایدن، این امکان وجود دارد که تحریم‌های نفتی کشورمان لغو شوند. بنابراین، تلاش برای بازیابی و برقراری ارتباط با مشتریان نفتی برای بازپس‌گیری سهم بازاری از رقبای نفتی، ضروری است.

- وابسته نکردن فعالیت‌های اقتصادی به حصول توافق به دلیل هزینه‌های فراوان معلق نگهداشتن اقتصاد: بر اساس تجربه دوره برجام، تعلل در فعالیت‌های اقتصادی و گره زدن فعالیت‌های اقتصادی به حصول توافق، هزینه‌های اقتصادی زیادی به کشور تحمیل می‌کند. تجربه نشان داده است که به نتیجه رسیدن مذاکرات برای توافق، زمان‌بر است و در حالت خوش‌بینانه، به اوایل سال ۲۰۲۲ موکول می‌شود. بنابراین، تعلل در فعالیت‌های اقتصادی و گره زدن فعالیت‌های اقتصادی به حصول توافق، هزینه‌های اقتصادی زیادی به کشور تحمیل می‌کند. در این راستا، تمرکز بر به بهره‌برداری رساندن طرح‌های توسعه‌ای صنعت نفت کشور و بومی کردن تولیدات حیاتی این صنعت با تکیه بر ظرفیت شرکت‌های فناور داخلی، می‌تواند در دستور کار قرار گیرد.

